

## Opinie &amp; Debat

## Voetbal is buitenkerkelijke religie

## VOETBAL

Voetbal heeft alle kenmerken van religie: geloof in hogere krachten, binding tussen medegelovigen, rituelen en de verheerlijking van charismatische personen.

**H**et is inmiddels een voldongen feit: de traditionele kerken lopen leeg. Maar deze ontkerkelijking die vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw heeft plaatsgegrepen betekent niet dat er in onze samenleving ook sprake is van secularisering, van 'verwereldlijking', dat religie geen enkele rol meer speelt. Het tegendeel is waar.

Buiten de kerken ontwikkelen zich allerlei vormen van niet-institutionele religie die doorgaans met het begrip spiritualiteit worden aangeduid. Vaak zijn het religieuze stromingen waarin god of goden nauwelijks nog een rol spelen, maar de wezenlijke kenmerken van religie zijn wel degelijk aanwezig: het geloof in niet empirisch vast te stellen krachten, de onderlinge binding van medegelovigen, het beleven en vieren van allerlei soms nieuw uitgevonden rituelen en ceremonies en de verheerlijking van leidinggevende, charismatische personen.

Eén van deze buitenkerkelijke vormen van religie die inmiddels een grote geloofsgemeenschap kent, is sport in het algemeen en voetbal in het bijzonder. De analogie dringt zich vrij eenvoudig op. In Amsterdam denkt men te beschikken over 'Godenzonen', het Wembley-stadion beschikt over 'het heilige gras' en de Rotterdamse Kuip beschouwt men als 'een voetbaltempel'.

Wie een voetbalwedstrijd in die Kuip bezoekt rijdt eerst langs de onlangs voltooide Essalam-moskee, de grootste moskee van Europa. Maar



De Kuip, het stadion van Feyenoord.

Foto ANP

die valt wat in het niet bij de naburige Kuip, die de omvang van een wereldlijke kathedraal heeft. Wie tussen de tienduizenden voetballiefhebbers zit, krijgt een ervaring die lijkt op die welke een bezoeker van de Sint Pieter in Rome bevangt. De ruimte imponeert en vooral als het stadion tot de nok gevuld is, maakt zich een welhaast religieuze (en dus ook behoorlijk fanatieke) stemming van de aanwezigen meester.

Het ceremoniële karakter van een wedstrijd is opvallend. De elftallen komen onder begeleiding van muziek in twee rijen op het veld, iedere speler wordt begeleid door een jongetje of een meisje die veel weg hebben van de vroegere misdienaartjes in de katholieke kerk. Er wordt ook gezongen, haast een spirituele ervaring. Geen etherisch gezang zoals in de gregoriaanse rite, meer het gebel van de gereformeerde kerkdienst, zij het oneindig veel luider en minder harmonisch.

Interessant is dat de standsverschillen in de kerken ook hun pendanten vinden binnen de voetbalreligie. Zo horen bijvoorbeeld de re-

monstranten bovengemiddeld tot de hogere burgerij - een relatief kleine, sociaal-cultureel exclusieve, bijna deftige geloofsgroep. In Rotterdam is de voetbalclub Sparta daarvan het evenbeeld. Een supporter van Sparta kijkt doorgaans neer op het 'gewone volk' dat de Kuip bezoekt. Bekende Nederlanders waren en zijn supporters van Sparta, zoals Pim Fortuyn, Marten Toonder, Jules Deelder en Ted Langenbach. Bij hun leven zullen zij het feit dat ze supporters van Sparta zijn niet gauw publiekelijk uitventen. Dit in tegenstelling tot de vaak luidruchtige aanhangers van 'volkskerken' als Ajax en Feyenoord.

Bij elke religie speelt de aanhang een belangrijke rol. Zo zijn dat gelovigen in de kerk en supporters in het stadion. De supporters zijn het als geestverwanten en ingewijden vaak sterk met elkaar eens over het belang van de eigen club. Zo sterk dat sommige supporters zichzelf verklaren als 'de ware supporters' of 'de harde kern'. Het lijkt veel op orthodoxe kerkleden die zichzelf als de ware gelovigen zien. Deze ware gelo-

vigen creëren hun eigen iconen.

Een zaligverklaring van de katholieke kerk verschilt dan niet zo veel van de positie van Johan Cruyff binnen Ajax. Door velen wordt hij gezien en ervaren als een charismatische en wonderlijke 'verlosser'. Wordt daaraan getornd, zoals nu bij Ajax, dan benadrukt men vooral dat het heilzame of 'heilige' belang van de club niet ter discussie staat.

Supporters vormen een belangrijke groep van volgelingen. Daarbinnen komen ook afsplitsingen voor, waarbij 'de ander' wordt opgevat als een afvallige of een ketter. Het meest sprekende voorbeeld hiervan komt uit 'voetbalmekka' Manchester. De harde kern van Manchester United was het in 2005 niet langer eens met de vercommercialisering van de club. De club werd opgekocht door een Amerikaanse zakenman en was daardoor 'niet meer van de echte supporters'. 3.000 ex-Manchester Unitedsupporters stichtten toen hun eigen nieuwe voetbalclub, F.C. United of Manchester, die op basis van volledige inspraak van supporters haar beleid voert. Tijdens de wedstrijden wordt 90 minuten lang gestaan en worden eigen liederen gezongen. Het is inmiddels een succesvolle club met een flinke aanhang die in 2013 over een eigen stadion beschikt. Van kettters, naar een sekte, naar een nieuwe eigen kerk. Het is de aloude dynamiek van kerken en sekten.

Reformatische kerken zijn beroemd en berucht om hun verdeeldheid. Een ware supermarkt aan kerkelijke producten is aanwezig, losjes bijeengehouden door de synode van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). In de voetbalreligie is het al niet anders. De KNVB is een soort van overkoepelende voetbalsynode. Ajax wordt door velen als de belangrijkste kerk gezien die Feyenoord als kettters beschouwt, maar in Rotterdam is dat natuurlijk net omgekeerd. Zoals 'Rome' de 'Reformatie'

als afvallig en kettters beschouwt, zagen en zien veel orthodoxe protestanten het roomse geloof als een 'vervloekte afgoderij'. Ook de voetbalreligie kent haar fanatieke aanhangers die als ze dat nodig en zinvol achten grof geweld niet schuwen. Fundamentalisten heten ze in de godsdienst, hooligans in de voetbalreligie. Brandstapels komen er gelukkig niet meer aan te pas, maar in de regelmatige vechtpartijen buiten de stadions vallen er wel slachtoffers, soms zelfs dodelijke.

Nu rijst een prangende vraag. In het proces van modernisering heeft er sedert het midden van de vorige eeuw, zoals we hierboven opmerkten, een gestage ontkerkelijking plaatsgevonden. Kerken en kathedraalen raken leeg en verlaten. Zal dit ook in de toekomst plaatsgrijpen in de voetbalreligie? Zullen de Arena en de Kuip straks ook leeglopen, zal het voetbalspel ook zijn fascinatie verliezen?

Het betaalde voetbal met zijn kostbare internationale transfers kent al een zekere mate van overorganisering en buitensporige professionalisering. Voetbal is allang geen spel meer maar ernstige, serieuze en harde business. Daarmee verliest het aan fascinatie, een proces dat de traditionele kerken parten heeft gespeeld. Dan zou er sprake zijn van een 'ontvoetbalisering' van de maatschappij.

Er zijn al 'buitenkerkelijke' sportreligies, zoals de fitness-rage, het marathonlopen en het wielrennen op de Alpe d'Huez waaraan door velen met ware passie wordt deelgenomen. Een geduchte concurrent voor de huidige voetbalreligie.

**ANTON C. ZIJDERVELD** is emeritus-hoogleraar sociologie.  
**MARK VAN OSTAIJEN** is docent aan de Sociale Faculteit van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

## VON DER DUNK



Henk Kamp draait mantra's af en komt met het ene na het andere bizarre voorstel, stelt Thomas von der Dunk. Bert Brussen erkent dat Kamps voorstellen haaks staan op de realiteit. De minister is wellicht een onbegrepen genie.



## BRUSSEN



**H**et kabinet begint steeds onsamenhangender onzin uit te kramen, en dat is een teken dat zijn einde nadert - ook los van de herbronning van het CDA-beraad, dat na het tot heil en zegen van Nederland lozen van Verhagen straks mogelijk zelfs weer geheel bij zinnen komt.

Neem de portefeuille van Henk Kamp. Van hem moeten werkloze Nederlandstaligen vaker Polen gaan vervangen. Ook al poogden afgelopen zondag in *Buitenhof* twee deskundigen hem hardnekkig diets te maken dat in deze gedereguleerde tijden werkgevers geheel zelf mogen kiezen wie ze in dienst nemen, Kamp bleef het herhalen met de denksnelheid van een vastgelopen zestientoerenlangspeelplaat.

Werken moet lonen: ook zo'n vaste mantra. Maar als een thuiswonende jongere van werkloze ouders een baan vindt, wordt diens inkomen op hun bijstand gekort. Los daarvan dat deze collectieve benadering in strijd is met het liberale individualisme dat de VVD anders altijd verkondigt: dan loont werken dus niet. Kamp: maar ook die ouders moeten gaan werken. Alsof de banen voor het opscheppen lig-

gen. En de werkbemiddeling, die daarbij dan misschien zou kunnen helpen, wordt juist door deze coalitie onder het mom van zelfredzaamheid de nek omgedraaid.

Kamp: dan moet men maar een heel stuk verder reizen voor een baan. Mooi bedacht, maar wilde collega Van Bijsterveldt niet juist dat die ouders zich wat minder om hun werk en wat meer om de school van hun kinderen bekommerden? Na vele uren extra in de file blijft daarvoor weinig tijd over, en alleen voor André Kuipers, met wie Rutte momenteel zo graag communiceert omdat hij ons op Aarde toch niets meer te melden heeft, duurt een etmaal geen vierentwintig uur.

Voor een nieuwe baan verhuizen dan? Een nieuw koophuis is onbetaalbaar, en je oude raak je niet kwijt. Dus huren? Dat wil collega Spies net onmogelijk maken door de sociale huursector in de uitverkoop te doen. En met de forse toename van tijdelijke arbeidscontracten die Kamp bepleit word je bovendien morgen zo weer in een andere uithoek van Nederland tewerkgesteld.

Thomas von der Dunk

**H**et voor Henk Kamp moeten opnemen: het leven van een Volkskrant-columnist kan raar lopen. Natuurlijk wil ik het best voor Kamp opnemen maar ik kan niet toveren. Het is inderdaad zo dat de voorstellen van Kamp vrijwel haaks staan op de realiteit. Die man doet alsof het geen crisis is. Het beruchte politieke autisme. Een bekend probleem waar Kamp al zijn hele leven mee te kampen heeft.

Het is echter niet zo dat zijn voorstellen dus geen hout snijden. In de ideale situatie, bijvoorbeeld de situatie dat we een kabinet hebben zonder CDA-minister die er alles aan doet het voor burgers zo lastig mogelijk te maken een hypotheek te krijgen waardoor de huizenmarkt instort zodat het inderdaad onmogelijk wordt ooit nog te verhuizen voor je werk, zouden de voorstellen van Kamp bijzonder zinnig zijn.

Wat is er mis mee mensen richting betaalde arbeid te stuwen? Nederland is al te lang gewend aan de eeuwige uitkering als subsidie voor het uitgebreide nietsdoen. De uitkering mag niet lonend zijn, de uitkering moet men zien te vermijden als een

levensbedreigende ziekte. Iets waar je door het noodlot in terecht komt en zo snel mogelijk weer vanaf wilt.

Dan moet er wel werk zijn. Zolang Polen de banen die er nog zijn weggapen voor de neus van werkzoekende arbeidsgerechtigden, schiet dat niet op. Wederom is de bestaande situatie waarin werkgevers zelf mogen kiezen wie ze inhuren verre van ideaal voor de uitvoering van Kamps ideeën. Maar de ideeën op zich zijn uitstekende, liberale voorstellen om meer werkgelegenheid te creëren en zo de economie op stoom te houden of de uitkeringstrekker uit zijn meelijwekkende positie van absolute underdog te krijgen.

Eigenlijk is het niet raar dat Kamp deze voorstellen doet. Willen werken voor eigen levensonderhoud, invulling van het bestaan, het gevoel van tevredenheid en niet afhankelijk te moeten zijn van een uitkering zou voor iedereen op de eerste plaats moeten staan. Henk Kamp is onbegrepen. Misschien is het wel een genie. Die worden wel vaker onbegrepen. Het lijkt mij sterk maar hoop doet leven.

Bert Brussen